

ŞAZELİYYE LİTERATÜRÜ ÜZERİNE BİR DENEME

Mustafa KARA*

ÖZET

Bu makalede Şazeliyye tarikatının literatürü ele alınacak gerek kurucu mutasavvıfın eserleri ve bu eserler üzerinde yapılan çalışmalar gerekse tarikatla ilgili olarak kaleme alınan kitab ve risalelerin bir kısmı yazar ve kaynaklarıyla sıralanacaktır.

RESUME

Dans cet article la littérature de la voie (tariqat) Chaselite est traitée. Les études faites sur les oeuvres du fondateur cheikh de la même voie et sur les autres ouvrages concernant cette voie sont également traités avec leurs auteurs les sources.

Tasavvuf 'kal'den çok 'hal' ilmi olarak bilinirse de tasavvuf düşüncesi ile kitaplar arasında sıkı bir bağ olduğu aşikardır. Bu düşüncenin ilk mahsulleri ilk sufilerin kaleme aldığı eserlerle bize kadar ulaşmıştır. Tasavvuf tarihinin seyrini ancak bu eserlerden hareket ederek tesbit etmek mümkün olmaktadır.

Tasavvuf tarihinin vazgeçilmez unsurlarından biri de tarikatlardır. XIII. yüzyılla birlikte tarih sahnesine çıkan tarikatların da zamanla kendilerine mahsus kitapları, risaleleri, edebiyatları ve literatürleri olmuştur. Bütün boyutlarıyla bir tarikatlar tarihinin yazılması için bu literatürlerin ayrı ayrı ele alınması ve belli bir düzenle incelenmesi gerekir.

* Doç. Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Tasavvuf Tarihi Anabilim Dalı

Tarikatlarla ilgili eserlerin alt başlıkları şöyle sıralanabilir:

1. Tarikat kurucusunun (varsa) eserleri üzerinde yapılan çalışmalar. Tercüme, şerh, haşiye vs.
2. Tarikatın adab, erkan, seyrü sülük ve terbiye usullerini aktaran eserler.
3. Tarikata ait tekkelerin ve bu müesseselerin fonksiyonlarını konu alan eserler.
4. Tarikat büyüklerinin hayat hikayeleri ile menkıbelerini anlatan eserler.
5. Tasavvuf ve tarikatla ilgili terimleri anlatan ve tanıtan eserler.

Burada Şazeliyye ile ilgili bir literatür denemesine girişilecektir. Geniş bir coğrafyaya uzanabilen bir tarikatla ilgili bütün eserleri bir araya getirmenin zorluğu ortadadır. Onun için bu çalışmanın bir başlangıç olarak düşünülmesi daha doğrudur. Çünkü tarikat Osmanlı topraklarından çok Kuzey Afrika'da yaygınlık kazandığı için eserlerin de bir çoğu ülkemiz kütüphanelerinde değildir. Bibliyografik eserlerin verdiği bilgiler de her zaman yeterli olamamaktadır.

Şazeliyye hakkında bilgi veren bir araştırmamız daha önce yayımlanmıştı. (Hareket Dergisi, Eylül, 1981). Bu tarikatın en mühim şahsiyetlerinden biri olan İbn Ataullah İskenderî'nin Hikem-i ataiyye'si üzerine yapılan tercüme şerh, yüze yakın eserin tanıtımını da bu eserin tercümesiyle birlikte yayınlamıştık (Tasavvufî Hikmetler İst. 1990).

TARİKAT KURUCUSUNUN HİZBLERİ

Farz olan ibadetlerin dışında günün belli saatlerinde okunan düa ve zikirler tasavvufî hayatın yaygın olan geleneklerinden biridir. Bu konuda sufilerin tavsiye ettiği metinler zamanla zengin bir literatür meydana getirmiş, bunlar için zikirin yanında vird ve hizb kelimeleri de kullanılmıştır. Bu üç kelimenin çokluğu şöyledir: Ezkâr, evrad, ahzab.

Tarikat büyüklerinin okuduğu ve okunmasını tavsiye ettiği metinlerin bir kısmı tasavvufî muhitlerde daha çok yaygınlık kazanmıştır. Ebu'l-Hasan Şazeli'nin hiziblerini bunların başında saymak gerekir. Dervişler bu hizibleri okumaya ayrı bir önem vermiş, feyiz ve bereketine inanmışlardır. Bu inancın tabii neticesi olarak asırlardan beri pek çok tarikat ehli bu hizibleri okumaya, okutmaya, şerhetmeye, tercüme etmeye gayret etmişlerdir. Şimdi Şazeli'nin hizibleri üzerinde yapılan çalışmalardan bir kısmının adını, yazarını ve kaynağını verelim.

1. Muhammed Esad b. Ahmed İstanbulî (Öl. 1264/1848)
el-Kameru'l-münir fi şerhi'l-hizbi'l-kebir (HA, II/372, MUM, IX, 46)
2. Muhammed b. Muhyiddin Rumî (Öl. 1236/1820)
Şerhu hizbi'l-kebir (Süleymaniye Ktp. Şazeli kit. nu. 105)

3. Abdurrahman b. Muhammed Fasî (Öl. 1036/1626)
Haşiyetu Ale'l-Hizbi'l-kebir (İÜ Ktp. nu. 5682, Süleymaniye ktp.)
Bağdatlı Vehbi Efendi Kit. nu. 464, HA, I/548, MUM, V/194)
4. Muhammed b. Abdüsselam Bennanî (Öl. 1163/1750)
Şerhu hizbi'l-kebir (Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kit. nu. 1514, ZK,
8982, HA, II/327, MUM, X/168)
5. Ahmed b. Abdülvehhab Fasî (Öl. 1146/1733)
Şerhu hizbi'l-kebir (İM, I/401, HA, I/171, MUM, I/307)
6. Hasan b. Ali Medabıgî (Öl. 1170/1756)
Fethu'l-kadir bi şerhi hizbi's- Şazeliyyi'l-kebir (Süleymaniye Ktp. Rşd.
Kit. nu. 1067, HA, I/298, MUM, III/248)
7. Mustafa b. İbrahim Matüridî (Öl. ?)
Şerhu hizbi'l-kebir (BEEK, Ulucami Kit. nu. 960)
8. Abdurrahman b. Ömer Sefercelanî (Öl. 1150/1737)
Şerhu hizbi'l-bahr (İM, I/140, HA, I/553, MUM, V/160)
9. Süleyman b. Ömer Mısrî (Öl. 1204/1790)
el-Kavlü'l, Münir fi şerhi'l-hizbi'l-kebir (İM, II/255, HA, I/406, MUM,
IV/271, GAL, II/465)
10. Muhammed b. Mustafa (Öl. ?)
Şerhu'l-hizb (Süleymaniye Ktp. Şazelî Kit. nu. 101)
11. Muhammed b. İshak Münevî (Öl. 777/1358)
Şerhu'l-hizb (Süleymaniye Ktp. Darülmesnevî kit. nu. 188)
12. Muhammed b. Hasan Rifaî (Öl. 1328/1909)
Kıladetu'n-nahr fi şerhi'l-hizbi'l-bahr (Süleymaniye Ktp. H. Mahmud
Efendi Kit. nu. 3975)
13. Ahmed Zerruk (Öl. 899/1493)
Mefatihü'l-iz ve'n-nasrî't-tenbihi alâ mâ yeteallaku bi hizbi'l bahr (Sü-
leymaniye Ktp. Rşd. Kit. nu. 1067, Crh, hu. 997, Aşir Efendi Kit. nu. 58,
Topkapı Ktp. Nu. 5422, KZ, I/662, MUM, I/155, AL, I/87, ZK, 4012,
9623)
14. Davud b. Ömer (Öl. 733/1333)
er-Risaletü'l-merdiyye fi şerhi düai's-şazeliye (KZ, I/661, İM, I/596
MUM, IV/140, Mısır 1354)
15. Muhammed b. Kutbuddin İznikî (Öl. 885/1480)
Şerhu'l-hizb (Topkapı Ktp. nu. 2793, MUM, XI/153)
16. Ali Karî (Öl. 1014/1605)
Şerhu'l-hizbi'l-bahr (KZ, I/662, MUM, VII/100)
17. Hahir Muhammed Lalezarî (Öl. 1204/1790)
Dürretü'z-zehr fi şerh-i hizbi'l-bahr (HA, II/346, MUM, X/100, OM,
I/458)

18. Muhammed b. Ahmed Enbabî (Öl. 1006/1598)
Gayetü'l-fahr fî şerh-i hizbi'l-bahr (İM, II/140, HA, II/263, MUM, IX/27)
19. Abdurrahman b. Yusuf Fasî (Öl. 1078/71667)
Şerhu hizbi'l-berr (Süleymaniye Ktp. Laleli Kit. nu. 1564, MUM, V/201)
20. Ömer b. Cafer Şazelî, Halvetî, Nakşibendî (Öl. 1303/1886)
Şerhu ala hizbi's-Şazelî (HA, I/801, MUM, VII/280)
21. Abdülkerim Gaytî (Öl. ?)
Kevkebü'l-fecr fî şerhi hizbi'l-bahr (İM, II/394)
22. Hüseyin Nushî Adanavî (Öl. ?)
Şerhu'l-hizb (Topkapı Sarayı Kit. nu. 5424, Köprülü Kit. nu. 786)
23. Ahmed Arif Mevlevî (Öl. ?)
Şerhu'l-hizb (İÜ, Ty. nu. 7250)
24. Harirîzade Kemaleddin Efendi (Öl. 1299/1882)
Reşfu'l-abir fî şerhi'l-hizbi'l-kebir (İM, I/574, HA, II/281, 282, OM, I/146, MUM, X, 138)
25. Mustafa b. İbrahim Azanî (Öl. ?)
Şerhu'l-hizb (Süleymaniye Ktp. Laleli Kit. nu. 1564)
26. Muhammed b. İbrahim Dimaşkî (Öl. 1131/1719)
Şerhu'l-hizbi'l-bahr (HA, II/315, MUM, VIII/214)
27. Muhammed b. Halil Kavukcî (Öl. 1305/1887)
Şerhu'l-ahzab (İM, I/435, HA, II/387, MUM, IX/287)
28. Muhammed b. Abdurrahman Malikî (Öl. ?)
el-Beşair ve's-surur fî fadli hizbi'n-nur (İM, I/183)
29. Muhammed Murtaza Zebidî (Öl. 1205/1791)
Tenbihu'l-arifi'l-basir ala esrarı'l-hizbi'l-kebir (İM, I/325, MUM, XI/282)
30. Ahmed Zıyauddin Gümüşhanevî (Öl. 1311/1893)
Hizb-i Şazelî (MUM, II/178, İstanbul, 1311)
31. Muhammed İzmirî (Öl. ?)
Şerhu'l-hizb (İst. 1264)
32. Ömer Halvetî (Öl. ?)
Şerhu'l-hizb. (Gümüşhanevî'nin Mecmuatü'l-ahzab'ının kenarında)
33. Mustafa Kemalî Halebî (Öl. 1210/1795)
Cennetü'n-nasr fî havassı hizbi'l-bahr (MUM, XII/272)
34. Halil Sadık Trablusî (Öl. 1333/1915)
Şerhu'l-hizbi'l-berr (AL, II/318)
35. Ahmed b. Ömer İzmirî (Öl. 1180/1766)
Şerhu'l-hizb (ZK, 4790)
36. Mustafa b. İbrahim Bigavî (Öl. 1207/1792)
Şerhu'l-hizbi'l-berr (Süleymaniye Ktp. Nafiz Paşa Kit. nu. 755)

37. İsmail Hakkı Bursevî (Öl. 1137/1724)
Şerh-i evrad-ı Şazelî (İÜ Ktp. nu. 7239, MUM, II/266)
38. Muhammed Hasenî (Öl. ?)
Mecmuu... ala silsileti'l-aliyyefi't-tarikati's-Şazeliyye (Mısır 1312)
39. Ali Salim Ammar
Ebu'l-Hasan Şazelî (Kahire 1952)
40. Ahmed Hasan
İmam Ebu'l-Abbas (Mısır 1965)
41. Faruk Ahmed Mustafa
el-Binau'l-İctimai li't-tarikati's-Şazeliyye fi Mısır (Mısır 1980)
Yazar İskenderiye Üniversitesi öğretim üyesi olup eserinde Şazeliyye'nin özellikle Hamidiyye kolu üzerinde durmuş ve bu tarikatın Mısır'ın din ve kültür tarihi açısından önemine temas edilmiştir.
42. Ebubekir b. Abdullah Şazelî (Öl. 914/1509)
Tasavvuf ala tarikati's-Şazeliyye (AL, II/41)
43. Muhammed Murtaza Zebidî (Öl. 1205/1790)
Tensiku kalaidi'l-minen fi tahkiki kelami's-Şazeli Ebi'l-Hasen (İM, I/329)
44. Abdüsselam b. Tabib Kadirî (Öl. 1110/1698)
el-Eşraf ala nesebi'l-aktabi'l-erbaa (MUM, V/225)
Yazar bu eserinde dört kutub olarak Abdülkadir Geylanî, Ebu'l Hasan Şazelî, İbn Meşîş ve Cezulî'yi ele alıp incelemiştir.
45. Ahmed Zerruk (Öl. 899/1493)
Usulu tarikati's-Şazeliyye (Süleymaniye Ktp. Antalya Tekelioğlu Kit. nu. 992, Tercümesi için bk. M. Kara, Yönelişler Dergisi, sy. 21 (1983)
46. Muhammed Zafir Medenî (Öl. 1321/1903)
en-Nuru's-satı' ve'l-burhani'l-katı' fi't-tarikati's-Şazeliyye (HA, II/399, MUM, XI/207, AL, VII/302)
47. Muhammed b. Tacüddin Şafî (Öl. 1006/1597)
el-Mevahibu's-Seniyye (İM, II/601, HA, II/263, MUM, IX, 27)
48. Ali b. Abdüssadık (Öl. 1138/1725)
Hidayetü'l-abid (MUL, VII/122)
49. Muhammed b. Abdüddaim (Öl. 797/1395)
Halü's-sülük (KZ, I/624, MUM, X, 131, AL, VII/60)
50. Muhammed b. Hac Tunusî Şazelî (Öl. ?)
Ahbaru'l-ezkiya bi ihbari'l-evliya (İM, I/383)
51. Alauddin Ali b. Atiyye (Öl. 936/1529)
el-Cevheru'l-Mahbûk bi keyfiyeti's-sülük (İM, I/383, ZK, nu. 8223)
Eserde tarikatın adabı manzum olarak verilmiştir.

52. Muhammed b. Hüseyin Şazeli (Öl. 848/1444)
er-Ravdü'n-neşik fi ilmi't-tarik (İM, I/590)
53. Ali Vefa b. Muhammed Vefa (Öl. 807/1404)
Mefatihü'l-Hazaini'l-aliyye (İM, II/520)
54. Ahmed b. Musa Arusî (Öl. 1208/1793)
Şerhu et-Tenvir (AL, I/262)
Yazar bu eserinde İbn Ataullah İskenderî'nin et-Tenvir fi iskatî'd-tedbir adlı eserini nazmen şerh etmiştir.
55. Fatma Yeşrutî Şazeli (Öl. 1399/1979)
Rihletün ile'-Hak/Nefahatü'l-Hak/Mevahibü'l-Hak (AL, V/66)
Yazarın bu eserleri kısmen Almancaya da çevrilmiştir.
56. Muhammed b. Mesud Fasî (Öl. 1289/1872)
Risale fi't-tarikati's-Şazeliyye (ZK, nu. 245)
57. Ahmed b. Ahmed Hanefî (Öl. 983/1575)
Senedü tarikati's-Şazeliyye (ZK, nu. 5903)
58. Ahmed b. Muhammed Kuşaşî (Öl. 1071/1661)
es-Sımtu'l-Mecid fi şe'ni'l-beyati ve'z-zikr (ZK, nu. 8458)

TARİKATLA İLGİLİ ESERLER

Tarikatların yaygınlaşmasıyla birlikte yeni eser çeşitleri ortaya çıkmıştır. Bunlar belli bir tarikatın kurucusunu tanıttığı gibi o tarikatın adab-erkan ve seyr ü sülük kaidelerini konu olarak alabilmıştır. Bu eserler tasavvuf terimlerine açıklık getirdiği gibi tarikatın bazı anlayışlarına yöneltilen tenkidlere cevap özelliği de taşıyabilmıştır. Tarikatla ilgili bir terim veya tarikatın önde gelen isimlerinden birinin hayatı bu kitaplara konu olabileceği gibi bir tekkenin tarihini ele alıp inceleyen eserler de vardır. İşte Şazeliye ile ilgili bazı eserlerin adı, yazarı ve kaynakları.

1. İbn Ataullah İskenderî (Öl. 709/1309)
Letaifü'l-minen (Kahire-Tunus, 1304)
On bab halinde kaleme alınan eserde İbn Ataullah müşşidi Ebü'l-Abbas Mürsî ile tarikatın piri Ebu'l-Hasan Şazeli'nin fikir, görüş, şiir ve hizibleri aktarılırken bir çok tasavvufî terime de açıklık getirilmiştir.
2. Davud b. Ömer İskenderî (Öl. 733/1333)
el-Letaifü'l-merdiyye fi şerh-i düai's-Şazeliyye (Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kit. nu. 187, İÜ Ktp. nu. 5691, KZ, I/661, 890, İM, I/569, HA, I/360, MUM, IV/140)
Velilerin söz ve düaları konusunda geniş bilgiler veren eser Haririzade'nin kaynaklarından.
3. Muhammed b. Sebbağ (Öl. ?)
Dürretü'l-esrar ve tuhfetü'l-ebrar (Süleymaniye Ktp. Rşd. Kit. nu. 1067)

İskenderiye 1333)

Ebu'l-Hasan Şazeli'nin fikir ve menkıbeleriye tasavvufu ile ilgili yorumlarını ihtiva eden eser altı fasıldan meydana gelmiştir. Esere Ali Ahmed İskenderî zeyl yazmıştır.

4. Celaluddin Suyutî (Öl. 911/1505)

Te'yidü'l-hakikati'l-aliyye ve teşyidü tarikati's Şazeliyye (İÜ Ktp. nu. 929, 5485, 5538, KZ, I/336, HA, I/536, Kahire 1352)

Hakikat ilminin özellikleri ile kitaba girilmiş, Sülemî, Kuşeyrî, Kelabazî, Gazalî, Ebu Nasr Serrac gibi sufilerin eserleri kullanılmış, Ruh Hızır, ricalü'l-gayb, sema, hulül, şathiye gibi konular hakkında da bilgi verilmiştir.

5. Ali b. Muhammed Mahallî Şafî (Öl. 1153/1740 tan sonra)

Ezkaru'l-aliyye ve'l-esraru's-Şazeliyye (Süleymaniye Ktp. Düğümlü Baba Kit. nu. 494, MUM, II/114)

Mukaddime'de Şazeli'nin menkıbe ve bazı sözlerine yer veren yazar daha sonraki fasıllarda hizibler hakkında bilgi vermiş, zikir konusunu işlemiştir. Kenzû's Sufiye fi umuri's-Şazeliye adlı bir eseri daha vardır.

6. Ali b. Muhsin Rumeylî (Öl. 1130/1718)

Ta'tiru'l-enfas bi menakıbi seyidi Ebi'l-Hasan eş-Şazeli ve Seyidi Ebi'l-Abbas (Süleymaniye Ktp. Darulmesnevî Kit. nu. 359, HA, I/765, MUM, VII/175)

7. Abdullah b. Salih (Öl. ?)

el-Mevaridü'l-celiyye fi umuri's-Şazeliyye (İÜ Ktp. Ty. nu. 4644, ZK, 7970)

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı gibi bu eserlerin konuları birbirine çok yakındır. Aynı eserler bazar değişik isimlerle de kaydedilebilmektedir.

8. Muhammed Zafir Medenî (Öl. 1321/1903)

el-envaru'l-kudsiyye fi tenzihi turuku'l kavmi'l-aliyye. (İst. 1302)

Yazar, Sultan II. Abdülhamid'in yakınlık gösterdiği sufilerden biridir. Bu yolla Şazelilik ilk defa Osmanlı topraklarında tekke açmıştır. Eserde temel tasavvuf terimleri hakkında bilgi verildikten sonra tarikat ve tarikat büyükleri tanıtılmış, adab-erkanla ilgili konular aktarılmıştır.

9. Abdülhalim Mahmud (Öl. 1399/1978)

el-Medresetü's-Şazeliyye (Mısır, 1967)

Asrımızda yazılan eserlerden biridir. Eserin birinci bölümünde yukarıdaki eserlere benzer konular işlenmiş ikinci bölümde ise Abdülvahid Yahya (Rene Guenon) ve Abdülfettah Kadı gibi iki mühim şahsiyet üzerinde durulmuştur.

10. Ebü'l Vecfa Taftazanî: İbn Ataullah İskenderî

- Kahire Üniversitesi öğretim üyesi ve Sufiler Yüksek Meclisi'nin başkanı olan yazar bu eserinde İbn Ataullah'ı işlerken Şazeliyye kültürü üzerinde de durmuştur (Mısır 1969)
11. Nureddin Hasan Ali Şazeli
ez-Zehretü'l-maziyye fi esmai turukı's-Şazeliyye (DK, nu. 826)
 12. İbn Ukbe
Tafdilü tarikati's-Şazeliyye ala gayriha min turukı's-sünniyye (DK, 3383)
 13. Haririzade Kemalüddin Efendi (Öl. 1299/1882)
Ravzatü'l-aliyye fi't-tarikati's-Şazeliyye (İM, I/596, HA, II/381, OM, I/145)
 14. Aynı Yazar
Cevahiru sebüki'l-aliyye (İM, I/376, HA, II/381, MUM, X/138)
 15. Hasan b. Adevî Hamzavî (Öl. 1303/1886)
en-Nefahatü's-Şazeliyye fi şerh-i бүrdeti'l-Busriyye (İM, II/665, HA, I/203, AL, II/199, Kahire 1297)
 16. Hasan b. Hac Muhammed (Öl. ?)
Camiu kerameti'l-aliyye fi tabakati's-sadati's-Şazeliyye (Kahire, 1347)
 17. Hasan Senbudî (Öl. ?)
Ebu'l-Abbas Mürsî (Kahire, 1944)
 18. Muhammed b. İbrahim Dekdükcî (Öl. 1131/1719)
Tabakatü's-Şazeliyye (ZK, 4762)
 19. Mahmud b. Muhyiddin (Öl. 1341/1922)
Şerhu vazifeti'z-Zerrukiyye (AL, VII/187)
 20. Murad b. Yusuf Rumî (Öl. 1030/1621)
Menakıbu sadati's-Şazeliyye ve'l-Vefaiyye (MUM, XII/215)
 21. Hüseyin b. Abdurrahman Menzilavî (Öl. 1212/1797)
Manzume fi silsileti's-sadati'l-vefaiyye (HA, I/327)
 22. Mehdi b. Ahmed Fasî (Öl. 1109/1697)
Tuhfetü ehli's-siddikiyye fi't-taifeti'l-cezuliyye ve'z-zerrukiyye (HA, II/484)
 23. Abdurrahman b. Muhammed Ayyaşî (Öl. ?)
el-Envaru's-seniyye ala marifeti'z-zerrukiyye (İM, I/144)
 24. İbn Faris (Öl. ?)
el-Minhatü'l-ilahiyye fi menakıbu's-sadati'l-vefaiyye (KZ, II/1860)
 25. Muhammed Fatnasî (Öl. ?)
Levamiu'l-burük ala vazifeti'z-Zerruk (ZK, nu. 7533)
 26. Muhammed b. Ahmed İbn Zağdan (Öl. 881/1476)
Tazminu salati İbn Meşîş (ZK, nu. 245)
 27. Mahmud b. Afifuddin Vefâî (Öl. 1316/1898)

- er-Ravdatü's-Şazeliyye fi'l-Makamati'l-islamiyye (MUM, XII/181)
28. Hasan b. Sinan (Öl. 1082/1671)
en-Nefahatü's-Şazeliyye fi izahı ma eşkele fi't-tarikati's-suffiyye
(İÜ Ktp. nu. 2773, MUM, III/228)
29. Muhammed b. Halil Kavukcî (Öl. 1305/1887)
Şevariku'l-envari'l-celile fi esanidi's-sadati's-şazeliyye (MUM, IX/287)
30. Abdullah b. Muhammed Eyyübî (Öl. 1252/1836)
Menakıbu Ebi'-Hasan Şazeli (OM, I/274)
31. Yahya İsmetî Şazeli (Öl. 1220/1805 ten sonra)
Kitabu celileti'r-rabbanıyye min tariki havassı hazreti Şazeliyye
(İÜ Ktp. nu. 5636)
32. Muhammed b. İbrahim (Öl. 1131/1719)
Teracimu ricali silsileti's-Şazeliyye (HA, II/315, MUM, VIII/214)
33. Hasan b. Ali Fuvvî (Öl. 1176/1762)
el-Hülelü's-sündüsiyye ala esrarı daireti's-Şazeliyye (HA, I/299, MUM,
III/264)
34. Ali b. Ömer Şazeli (Öl. 828/1425)
Babu's-Şazeli (AL, V/132)
35. Abdülkadir Ezherî (Öl. ?)
İrşadü'l-mürid fi't-Tarikati's-Şazeliyye (MMA, I/773)
36. Muhammed b. Muhammed (Öl. 1232/1816)
el-Vazifetü's-Şazeliyye (Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi Kit.
nu. 4158)

BATIDA ŞAZELİYYE ARAŞTIRMALARI

Batı dünyasında en çok araştırma ve incelemeye konu olan tarikatların başında Şazeliyyeyi saymak gerekir. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi coğrafi yakınlıktır. Şazeliyyenin Kuzey Afrika'da kurulması ve bu bölgenin en yaygın tarikatı olması kuzeydeki komşularının dikkatini çekmiştir. İkinci sebep ise emperyalist Avrupa'nın nüfuzu ile ilgilidir. Sömürgecilik endişeleriyle bu bölgelerde bulunan bazı araştırmacılar tasavvufi dünya ile de ilgilenmişlerdir. Tamamen akademik olarak yapılan çalışmalar da vardır. Konu ile ilgili eser veren şahısların bir bölümü ise bu tarikat yoluyla müslüman olan muhtedi Avrupalılardır.

1. Cappelani, *Les Confréries religieuse musulmanes* (Cezayir 1897)
2. A. Le Chatelier, *Les Confréries musulmanes du Hedjaz* (Paris 1887)
3. R.P. Luis Petit, *Les Confréries musulmanes* (Paris 1899)
4. Rene Brunel, *Essai sur la confrérie religieuse* (Paris 1926)
5. P.J. Andre, *Contribution a l'etude des confréries religieuses musulmanes* (Cezayir 1956)

Bu eserlerde genel olarak tekkeler konu edinilmekle birlikte bölgenin özelliği sebebiyle Şazeliyye tarikatı ve bu tarikatın tekkeleri de sözkonusu edilmektedir. Doğrudan bu tarikatı ve tarikatın büyüklerini konu edinen eserler içinde Paul Nwyia'nın şu dört çalışmasını saymak gerekir:

1. *İbn Abbad de Ronda* (Beyrut 1961)
2. *İbn Ataullah et la naissance de la confrerie Sadilite* (Beyrut 1972)
3. *Lettres de direction spirituelle* (Beyrut 1958)
4. *Trois oeuvres inédites de mystiques musulmans* (Beyrut 1973)

Avrupadaki islamlaşma hareketlerinin büyük bir bölümünün tasavvuf dünyasıyla ilgili olduğu bilinmektedir. Şazeli şeyhlerini tanıyarak İslam'ı seçen bazı kimseler bu kültürle ilgili eserler kaleme almışlardır. Bu eserlerden bir kısmı Türkçeye de tercüme edilmiştir. Bu çağdaş Şazelîlerin en meşhurları şunlardır:

1. Rene Guenon (Abdülvahid Yahya)
2. Martin Lings (Ebubekir Siraceddin)
3. İan Dallas (Abdülkadir es-Sufi)
4. Titus Burckhardt (İbrahim İzzeddin)
5. Frithjof Schuon (İsa Nureddin)
6. Michel Valsan (Mustafa)
7. John Gustaf Ageli (Abdülhadî)

GÜNÜMÜZDEKİ DURUM

Diğer sosyal kurumlar gibi Şazeliyye'nin bugün yaşayan, yaşamaya devam eden bir kurum olması sebebiyle literatürü de devam ediyor demektir. Onun için bu listemizin tam olmasının mümkün olmadığına işaret etmiştik. Günümüz araştırmacıları ve Şazeli müellifleri tarafından kaleme alınan eserler ayrı bir araştırmanın konusudur.

KISALTMALAR

AL	: A'lam
BEEK	: Bursa Eski Eserler Kütüphanesi
DK	: Darü'l-kütübî'l-Mısriyye Kahire
GAL	: Geschichte des Arabischen Litteratur
HA	: Hedyetü'l-arifin
İM	: İzahu'l-meknun
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
KZ	: Keşfu'z-zunûn
MMA	: Mucemu'l-matbuati'l-arabiyye
MUM	: Mucemü'l-müellifin
OM	: Osmanlı Müellifleri
ZK	: Zahiriye Kütüphanesi Dımaşk